

Izet Pehlić¹
Emina Grabus²

KVALITET INTEGRIRANOSTI VJERONAUČNOG KURIKULUMA U OSNOVNOŠKOLSKI KURIKULUM

Sažetak

Cilj ovog istraživanja bio je da se utvrdi kvalitet integriranosti vjeronaučnog kurikulumu u osnovnoškolski kurikulum.

Od istraživačkih metoda korišteni su metod teorijske analize i deskriptivno-analitički survey metod. Od istraživačkih tehnika korišteno je anketiranje u ispitivanju stavova nastavnika. Korišten je Upitnik kvaliteta integriranosti predmetnog u integralni školski kurikulum, koji je izrađen za potrebe ovog istraživanja. Provjerena je pouzdanost istraživačkog upitnika i Alfa koeficijent unutarne konzistencije iznosi $\alpha=0,956$. Uzorak u istraživanju činili su osnovnoškolski nastavnici: 104 nastavnika vjeronauke i 100 nastavnika drugih nastavnih predmeta iz Zeničko-dobojskog kantona.

Rezultati istraživanja pokazali su da je vjeronaučni kurikulum kvalitetno i u velikoj mjeri integriran u osnovnoškolski kurikulum te da u većoj mjeri doprinosi integriranom školskom kurikulumu od ostalih predmetnih kurikulumu koji su obuhvaćeni istraživačkim uzorkom.

Ključne riječi: kurikulumsko planiranje, integrirani kurikulum, pedagoški standardi, predmetni kurikulum, vjeronaučni kurikulum

Uvod

Integrirani kurikulum se zasniva na ljudskim karakteristikama učenika i u međuzavisnosti s njegovom prirodnom stvarnošću. Umjesto da dijeli spoznajni svijet na nastavne predmete, integrirani kurikulum uranja učenike u obogaćeno

---

¹ Docent za odgojne znanosti, Islamski pedagoški fakultet Univerziteta u Zenici, izet.pehlic@gmail.com

² Magistrica religijske edukacije, Osnovna škola „Mak Dizdar“ Zenica, emina.grabus@gmail.com

Rad autora je dostavljen 25. 10. 2013. godine, a prihvaćen za objavljivanje 7. 12. 2013. godine.

okruženje i odražava kompleksnost života omogućujući cjeloviti kontekst za učenje i razvija sposobnost povezivanja u rješavanju problema (Kovalik i Olsen, 1994).

Integrirani odgoj i obrazovanje nisu novina, o čemu svjedoče veliki umovi proizašli iz integriranog odgoja i obrazovanja, koji su ostavili trajni trag u ljudskoj historiji (Ibn Sina, Farabi, Ibn Rušd u islamskoj tradiciji ili Leonardo da Vinci u judeo-kršćanskoj tradiciji), a koji su integrirano znanje pretočili u umjetnost.

Johnson (1969) smatra (prema: Previšić, 2007) da razvoj kurikuluma teče u dvije faze: iz kulturnog korpusa se odabiru sadržaji i slažu u kurikulumsku matricu s naznačenim prioritetima, strukturalnim odnosima i tipom ishoda učenja. Druga faza uključuje selekciju iz tih sadržaja za specifične kurikulume. Implementacija kurikuluma u instrukciju dosezanja ishoda učenja opisuje se kao implementacijski paket određenog (predmetnog) kurikuluma, dok se sami sadržaji kurikuluma prenose putem udžbenika. Sama instrukcija se bitno razlikuje od kurikuluma. Neki nastavnici su kompetentni u čitanju dobro formuliranog kurikuluma i sposobni su da izrade prikladan plan nastavnog kurikuluma te da ga integriraju u školski kurikulum. Pri tome, oni kroz svoj predmetni kurikulum uspješno odgovaraju na potrebe društva, zajednice, porodice i pojedinca (učenika) u skladu s ISSA pedagoškim standardima.

U našem istraživanju integriranost smo ispitivali kroz implementiranost ISSA pedagoških standarda u nastavi. U osnovi uvođenja obrazovnih standarda leži pokušaj primjene ekonomskih modela efikasnosti i provjere kvaliteta obrazovnog sistema. Obrazovni standardi su važni za povećanje kvaliteta škole i nastave, ali oni još uvijek nisu do kraja pedagoški legitimirani i opravdani (Previšić, 2007). Postojanje različitih mišljenja o pedagoškim standardima ukazuje na to da vezivanje standarda i kompetencija s općim ciljevima obrazovanja može da pruži osnovu za razvoj kurikuluma. Obilježja ovako postavljenih standarda su: predmetnost (stručnost u jednoj oblasti), fokusiranost na jezgru kurikuluma, kumulativnost u sistemskom umreženom učenju, obaveznost za sve, diferenciranost stupnjeva razvoja kompetencija, razumljivost i mogućnost realizacije. Osnovna funkcija standarda s navedenim obilježjima su:

- Služe kao referentni okvir za programiranje, organiziranje i izvođenja procesa nastave u školi.

- Služe kao osnova za evaluaciju postignuća učenika (Previšić, 2007).

Definicija kvaliteta odgojno-obrazovne prakse nije nepromjenjivo, statično pitanje sa samo jednim ispravnim odgovorom. Kao odgovor najnovijim pedagoškim spoznajama na zahtjeve za kvalitetom utemeljenom na živoj razmjeni znanja, iskustava i sklonosti svih aktera, od 2001. godine uvode se ISSA pedagoški standardi. Oni su utjecali na definiranje kvalitetne odgojno-obrazovne prakse s ciljem jasnijeg naglaska na pravo svakog djeteta na pristup kvalitetnom odgoju i obrazovanju.

Predmetni kurikulum prema ISSA pedagoškim standardima treba da sadrži sljedeća područja: 1. Interakcija, 2. Porodica i zajednica, 3. Inkluzija, različitost i demokratske vrijednosti, 4. Procjenjivanje i planiranje, 5. Strategije poučavanja, 6. Okruženje za učenje te 7. Profesionalni razvoj.

Ova područja su odabrana zato što je upravo u njima potrebno osigurati visok kvalitet rada, kako bi se podržao dječiji razvoj i cjelovito učenje. U ovih sedam područja promovira se praksa koja se temelji na humanističkim i socio-konstruktivističkim principima, razvojno primjerenom praksi, individualiziranom pristupu i spoznaji da se učenje odvija kroz interakciju i u dijalogu između djece i odraslih, kao i djece međusobno, u duhu uvažavanja, podsticanja i autonomije onoga ko uči. Pri tome, polazi se od uvjerenja da je dijete sposobno i cjelovito biće, iako treba pomoć i podršku odraslih. Ovakva praksa uvjetovana je integriranim poučavanjem.

Metod

Cilj ovog istraživanja bio je da se utvrdi kvalitet integriranosti vjeronaučnog kurikulumu u osnovnoškolski kurikulum. Do cilja se nastojalo doći kroz ispitivanje stavova nastavnika o odgojnom socijalnom kontekstu, o skrivenom kurikulumu kao pokazatelju stvarne integriranosti, o doprinosu njihovog predmeta razvoju integriranog školskog kurikulumu, o okvirima za izradu predmetnog kurikulumu kao osnove za integriranje u školski kurikulum, o međupredmetnoj korelaciji u funkciji implementacije integriranog kurikulumu, o timskom radu i inkluziji u funkciji razvoja integriranog kurikulumu, o doprinosu udžbenika integraciji kurikulumu, o ocjenjivanju u funkciji razvijanja izvrsnosti kao segmentu evaluacije implementiranosti

kurikuluma te o doprinosu predmetnog kurikuluma cjelovitom razvoju učenikove ličnosti.

Od istraživačkih metoda korišteni su metod teorijske analize i deskriptivno-analički survey metod. Od istraživačkih tehnika korišteno je anketiranje u ispitivanju stavova nastavnika. Korišten je Upitnik kvaliteta integriranosti predmetnog u integralni školski kurikulum, koji je izrađen za potrebe ovog istraživanja. Provjerena je pouzdanost istraživačkog upitnika i na našem uzorku Alfa koeficijent unutarnje konzistencije iznosi $\alpha=0,956$. Uzorak u istraživanju činili su nastavnici: 104 nastavnika vjeronauke i 100 nastavnika drugih nastavnih predmeta iz Zeničko-dobojskog kantona.

Za ispitivanje razlike u stavovima nastavnika Vjeronauke i nastavnika drugih predmeta urađen je *t*-test (Tabela 1).

Rezultati istraživanja

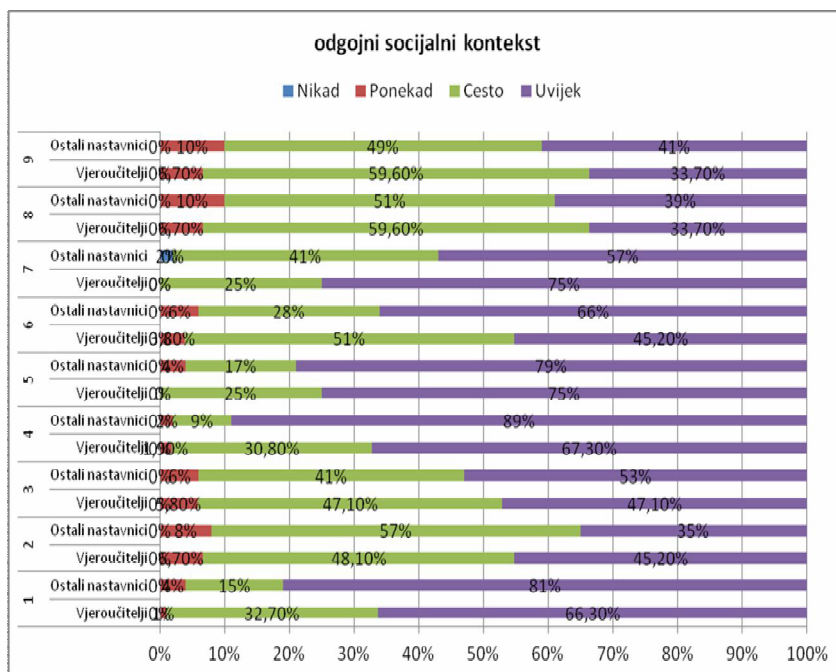
Cjelovit razvoj i odgoj djeteta snažno je pod utjecajem socijalnog i kulturnog konteksta u širem i užem smislu. Ranija istraživanja su zanemarivala kulturni i socijalni kontekst u traganju za univerzalnim zakonima dječijeg razvoja unutar vještačkih sredina. Budući da se učenje ne odvija u izolaciji već u interakciji s okruženjem, pojavljuje se termin okruženja za učenje. Djeca uče, u najširem smislu, participirajući u svakodnevnom življenju i aktivnostima u socijalnoj praksi, odnosno jednoj vrsti kulturne geografije (Bruner, 2000). Stoga možemo reći da okruženje za učenje podržava i oblikuje ono što će dijete raditi, čime će se baviti, kako će živjeti.

Okruženje za učenje utječe i na odgojno-obrazovni proces. Nastavnici i učenici se prilagođavaju sredini za učenje i kroz nju izražavaju svoje osobnosti. S druge strane, sredina za učenje snažno utječe na stavove, ponašanje, pa i uspjeh učenika (Marsh, 1994).

Rezultati istraživanja su pokazali da postoji razlika u stavovima nastavnika vjeronauke i drugih nastavnika o planiranju zanimljivog okruženja za učenje. Istraživački rezultati *t*-testa pokazali su kako registrirana razlika u procjeni socijalnog odgojnog konteksta između nastavnika vjeronauke i nastavnika drugih predmeta nije statistički značajna ($t=-1,809$, sig.=0,072), iako je na grafičkom prikazu 1. vidljivo kako nastavnici drugih predmeta

bolje razumiju ulogu odgojnog socijalnog konteksta u integriranju predmetnog kurikuluma u školski kurikulum.

LEGENDA:

1. Planiranje zanimljivog okruženje za učenje 2. Društveno-kulturne norme i očekivanja 3. Zajedničke vrijednosti u stvarnim potrebama 4. Usmjerenost prema sadržaju, učeniku i aktuelnostima 5. Razumijevanje i doživljavanje uz podsticajnu sredinu	6. Pretvaranje sadržaja u obrazovno dobro 7. Nastavnička uloga u određivanju i kreiranju sadržaja 8. Različite strategije za podsticanje inovativnosti, kreativnosti, samostalnog istraživanja 9. Sredina za učenje u kojoj svi uče prema svojim interesima i potrebama

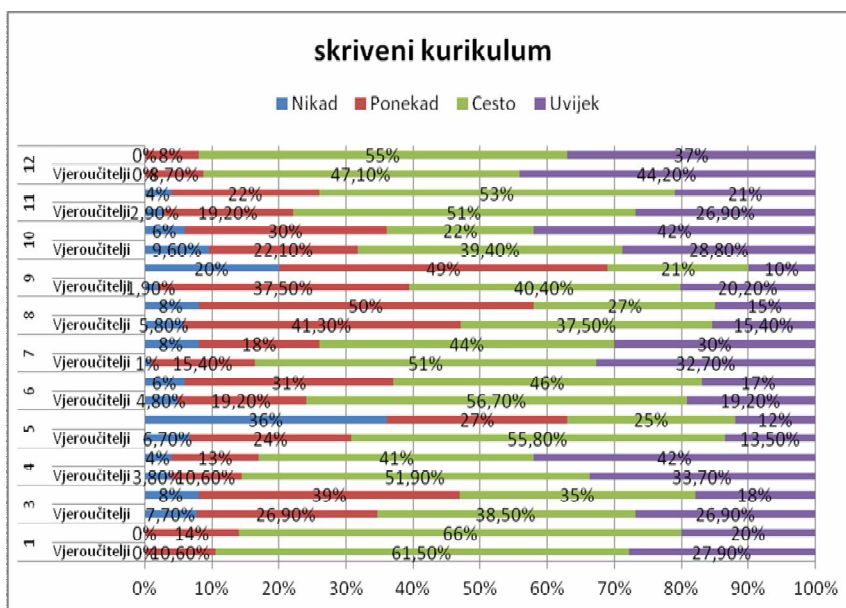
Grafikon 1. *Odgojni socijalni kontekst*

Istraživanjem skrivenog kurikuluma škole može se pokazati stvarna integriranost predmetnog kurikuluma u školski kurikulum jer škole znaju podupirati ograničen broj akademskih sposobnosti – naročito logičku, matematičku i lingvističku inteligenciju, a umanjivati i marginalizirati ostale iz spektra inteligencija.

U ovom dijelu istraživali smo neke elemente skrivenog kurikuluma poput:

- Raspoređivanja vremena, uređaja, materijala i ocjenjivanja;

- Razbijanja školskog kurikulumuma na predmetne kurikulumume;
- Ocjenjivanja učenika i nastavnika;
- Školskih rituala;
- Odnosa menadžmenta škole prema predmetnom kurikulumumu (prema Cornbleth, 1990).

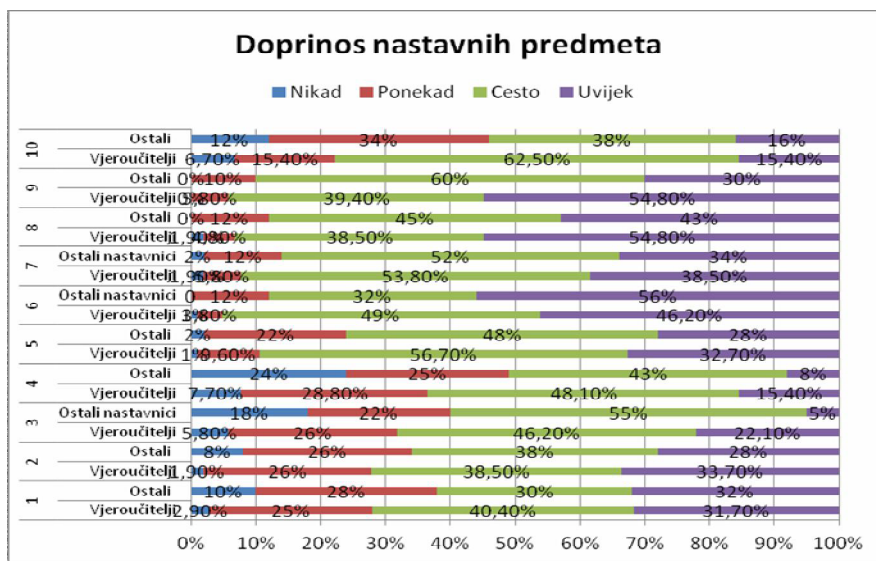

LEGENDA:

1. Osnaženje kurikulumuma informiranošću i resursima 2. Jednaka raspodjela nastavnih sredstava 3. Jednak kriterij ocjenjivanja u svim predmetima 4. Promoviranje određenih akademskih sposobnosti 5. Doprinos menadžmenta škole usavršavanju kurikulumuma	6. Planiranje realizacije prilikom izrade rasporeda sati 7. Prvi sati u školskom rasporedu 8. Posljednji sati u školskom rasporedu 9. Prisustvo edukativnim seminarima 10. Potpuna uključenost u aktivnosti škole 11. Doprinos uređenju školske i razredne sredine

Grafikon 2. *Skriveni kurikulum*

U stavovima nastavnika vjeronauke i nastavnika drugih predmeta statistički je značajna razlika u procjeni skrivenog kurikulumuma kao pokazatelja stvarne integriranosti. Nastavnici vjeronauke u statistički značajno većoj mjeri vode računa o skrivenom kurikulumumu kao pokazatelju stvarne integriranosti ($t=3,473$, $sig.=0,001$) nego nastavnici drugih predmeta.

LEGENDA:

1. Uključenost aktiva u izradu školskog kurikuluma	6. Predmetni kurikulum priprema za životne situacije
2. Određivanje tema koje planiraju aktivni	7. Predmetni kurikulum pomaže pri izboru zanimanja
3. Dogovaranje među aktivima pri planiranju	8. Predmetni kurikulum doprinosi razumijevanju i etičkom kodeksu
4. Favoriziranje određenih naučnih oblasti	9. Predmetni kurikulum razvija svijest o sebi
5. Predmetni kurikulum i cjelovita slika o svijetu	10. Aktivni ističu vrijednosti tema iz svog domena

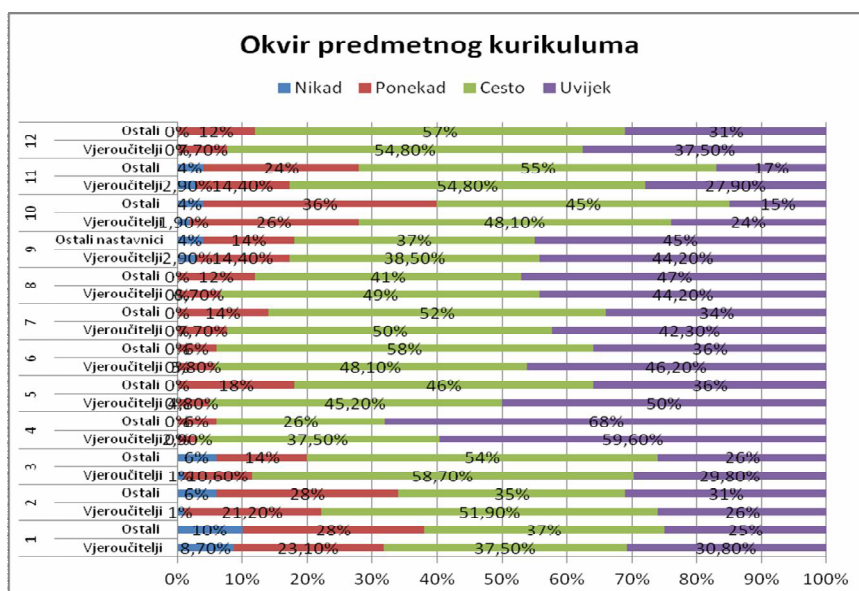
Grafikon 3. *Doprinos nastavnih predmeta*

Rezultati *t*-testa pokazali su kako postoji statistički značajna razlika u stavovima nastavnika vjeronauke i nastavnika drugih predmeta o doprinosu njihovog predmeta razvoju integriranog školskog kurikuluma. Nastavnici vjeronauke u statistički značajno većoj mjeri ($t=3,871$, $\text{sig.}=0,000$) nego nastavnici drugih predmeta ističu doprinos njihovog predmeta razvoju integriranog školskog kurikuluma.

Objašnjenje rezultata pronalazimo u činjenici da ne postoji dovoljna saradnja među aktivima u planiranju te da je u toj situaciji vjeroučitelji nastoje ojačati u odnosu na ostale nastavnike favoriziranjem određenih tema iz drugih aktiva, ali da vjeronaučni sadržaji jačaju etički kodeks i svijest o sebi, kao i da pomažu pri izboru zanimanja. Slobodni smo konstatirati da vjeroučitelji više nastoje ojačati integriranost vjeronaučnog kurikuluma u odnosu na ostale nastavnike, što je u skladu s prethodnim odjeljkom u kome

smo kazali da su ostali nastavnici zadovoljniji od vjeroučitelja ulogom i mjestom svog predmetnog kurikulumu.

Okviri za kurikulum se mogu posmatrati i kao smjernice koje pomažu nastavnicima, učenicima i roditeljima u odlučivanju o kurikulumu. Sveobuhvatan i dobro osmišljen okvir za predmetni kurikulum trebao bi da ima: jake veze između teorije i prakse, najnovije i važne spoznaje o metodici, učenju i resursima, da nadahnjuje nastavnike, da svim predmetima pruža jaču koherentnost, mogućnost ponovnog redefiniiranja granica kurikulumu, podsticaj za nastavnike na razmišljanje o načinu prenošenja znanja, mogućnost dobijanja važnijeg mjesta u školskom kurikulumu (Marsh, 1994).

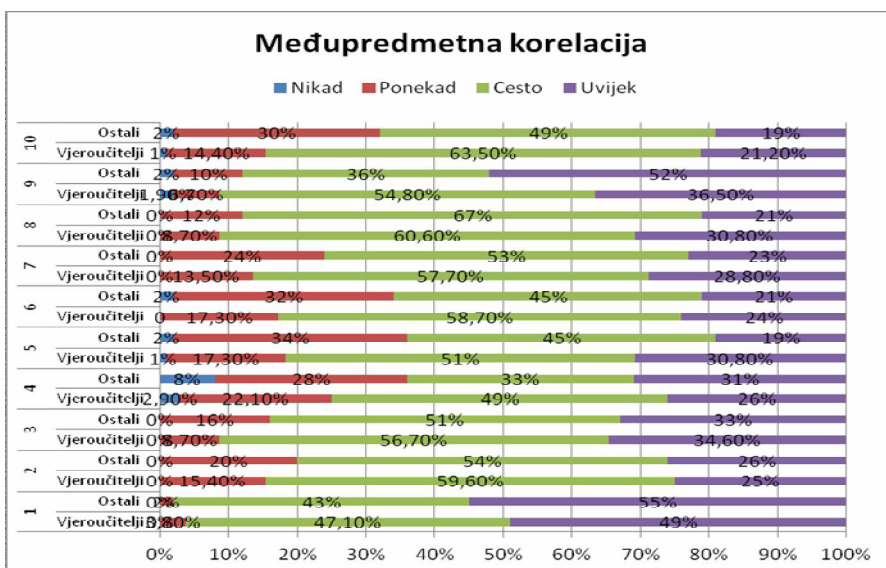
LEGENDA:

1. Postojanje indikacije o poželjnom kurikulumu	7. Proces poučavanja primjeren postavljenim ciljevima
2. Kurikularni pristup planiranju	8. Znanje dopunjeno različitim aktivnostima
3. Široko postavljene zadaci primjereni su svim učenicima	9. Opseg kurikulumu se povećava na višim nivoima
4. Svaka nastavna jedinica ima postavljene ciljeve	10. Pojava sukoba pri izradi kurikulumu
5. Nastavna jedinica ima kognitivne, afektivne i psihomotorne ciljeve	11. Na izradu kurikulumu utiču moje lične sklonosti
6. Postavljene ciljevi su mjerljivi prema ishodima	12. Na planiranje utječe vremenska porednost iskustava učenja

Grafikon 4. Okvir predmetnog kurikulumu

Postoji statistički značajna razlika u stavovima nastavnika vjeronauke i nastavnika drugih predmeta o okvirima za izradu predmetnog kurikuluma kao osnove za integriranje u školski kurikulum. Nastavnici vjeronauke u statistički značajno većoj mjeri ističu značaj okvira za izradu predmetnog kurikuluma kao osnove za integriranje u školski kurikulum ($t=2,818$, $\text{sig.}=0,005$) nego nastavnici drugih predmeta.

Opće je poznato da međupredmetna korelacija označava povezivanje nastavnih predmeta zbog određenog cilja, sadržaja ili projekta. Vjeronauka je po naravi takav predmet da svojim sadržajem ulazi u gradivo mnogih predmeta. Vjeronaučno gradivo ima široke i daleke perspektive. Uključuje najrazličitija područja života i čovjekovog funkcioniranja u socijalnom kontekstu.

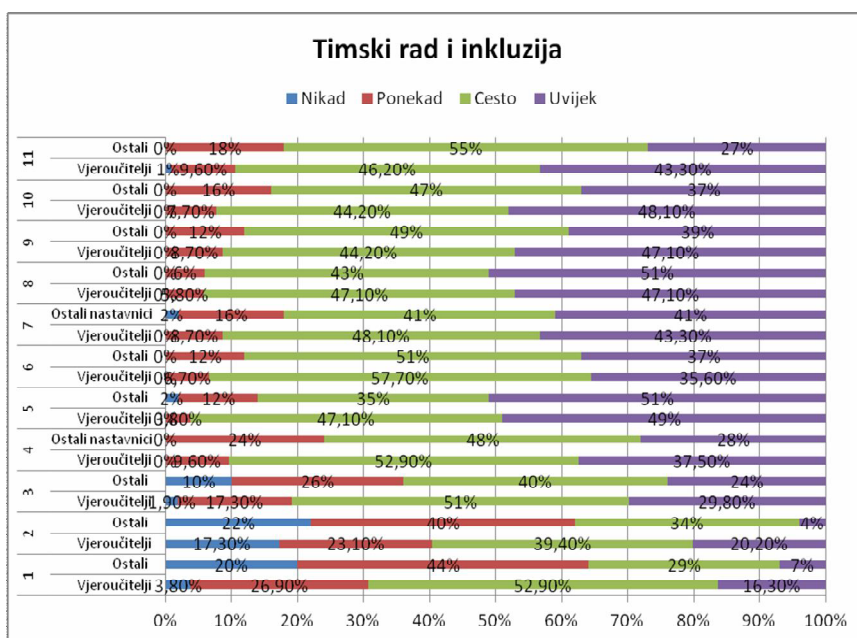
LEGENDA:

1. Povezanost teorije i prakse	7. Prisutnost ultidisciplinarnih i interdisciplinarnih mogućnosti u novim sadržajima
2. Rad na projektima u kojima se integriraju različite naučne oblasti	8. Povezanost s drugim područjima radi interdisciplinarnosti
3. Uspostavljanje korelacije sa svim predmetima	9. Predmetni kurikulum dopušta elastičnost i raznolikost
4. Najlakše ostvarujem međupredmetnu korelaciju s nacionalnom grupom predmeta	10. Unošenje novih sadržaja odgovara trenutnim i budućim potrebama društva
5. Korelacija s prirodnim znanostima	
6. Korelacija s društvenim znanostima	

Grafikon 5. Međupredmetna korelacija

Istraživanje je pokazalo kako postoji statistički značajna razlika u stavovima nastavnika vjeronauke i nastavnika drugih predmeta o međupredmetnoj korelaciji u funkciji implementacije integriranog kurikuluma. Nastavnici vjeronauke u statistički značajno većoj mjeri ističu značaj međupredmetne korelacije u funkciji implementacije integriranog kurikuluma ($t=2,059$, $\text{sig.}=0,041$) nego nastavnici drugih predmeta.

Timski rad učenika i nastavnika u kreiranju predmetnog kurikuluma i inkluzivni pristup imaju važnu ulogu u integriranju predmetnog kurikuluma u školski kurikulum. Učenici nisu samo oni koji dobivaju kurikulum, oni se njime počinju baviti i mogu postati njegovi aktivni pokretači i odazivači (Measor and Woods, 1984).

LEGENDA:

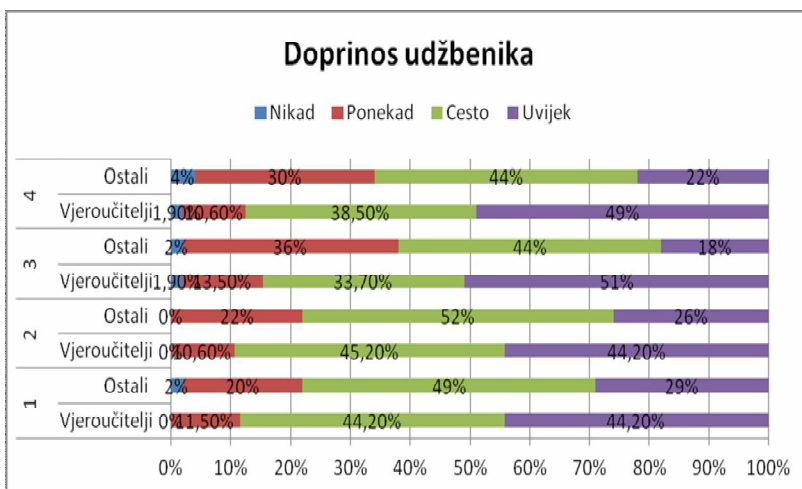
1. Dogovor o nastavnim metodama koje udovoljavaju potrebama učenika	7. Inkluzivni pristup pri planiranju
2. Uvjetovanost usvojenosti znanja s drugim predmetima	8. Prilagođavanje novim prilikama i potrebama učenika
3. Pregovaranje s učenicima o vrstama ocjenjivanja	9. Promjene slijede nakon evaluacije dosadašnjeg rada
4. Uočavanje reakcija učenika za različita područja	10. Učenici timskim radom istražuju određene teme
5. Pristupačnost svim učenicima	11. Podjela uloga u timu prema interesima i sposobnostima učenika
6. Učenje na temeljima vlastitih iskustava	

Grafikon 6. *Timski rad i inkluzija*

Istraživački rezultati su pokazali kako postoji statistički značajna razlika u stavovima nastavnika vjeronauke i nastavnika drugih predmeta o timskom radu i inkluziji u funkciji razvoja integriranog kurikulumu. Nastavnici vjeronauke u statistički značajno većoj mjeri poklanjaju pažnju timskom radu i inkluziji u funkciji razvoja integriranog kurikulumu ($t=3,552$, $\text{sig.}=0,000$) nego nastavnici drugih predmeta.

Udžbenik može doprinijeti integriranosti kurikulumu ukoliko odgovara zvaničnom planu i programu, podstiče na međupredmetnu korelaciju te ukoliko je zanimljiv i prilagođen učenicima. Udžbenici imaju za cilj da učenicima predstave od vlasti odobrenu verziju ljudskog znanja i kulture (De Castel et al., 1989).

LEGENDA:

1. Udžbenici su usklađeni s planom i programom
2. Udžbenici su prilagođeni potrebama učenika
3. Udžbenici podstiču na međupredmetnu korelaciju
4. Udžbenici su aktuelni i zanimljivi učenicima

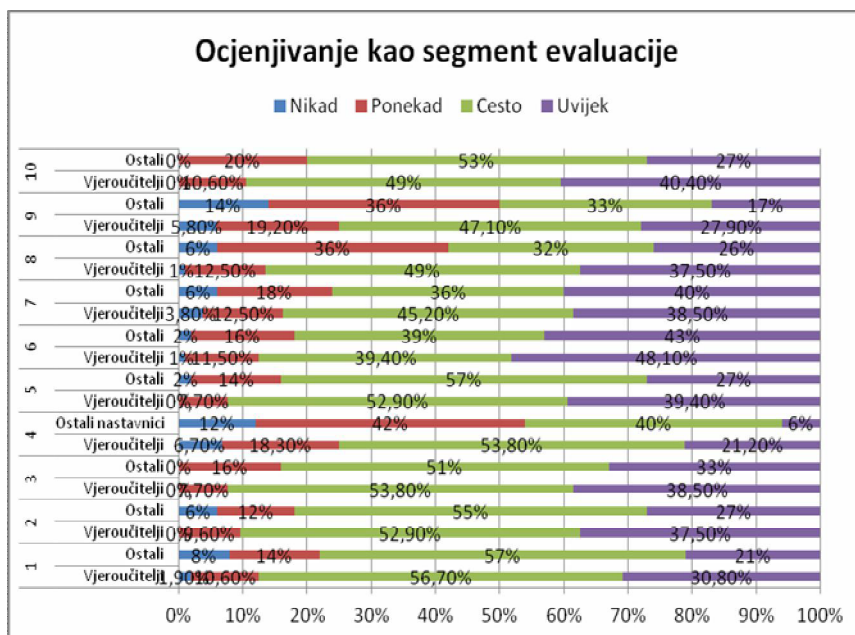
Grafikon 7. Doprinos udžbenika

U stavovima nastavnika vjeronauke i nastavnika drugih predmeta postoji statistički značajna razlika o doprinosu udžbenika integraciji kurikulumu. Nastavnici vjeronauke u statistički značajno većoj mjeri ističu doprinos udžbenika integraciji kurikulumu ($t=4,841$, $\text{sig.}=0,000$) nego nastavnici drugih predmeta.

Ocjenjivanje u funkciji razvijanja izvrsnosti kao segmenta implementiranosti kurikulumu ima zadatak da nastavnik samokritičkim osvrtom upozna svoj rad, dobro planira integriranost

predmetnog kurikuluma u školski kurikulum, kontinuirano vrši stručno usavršavanje, razvija odgovornost u realizaciji i integriranosti predmetnog kurikuluma u okviru školskog kurikuluma (Thomas, 1988). Metode ocjenjivanja su mnogostruke i procjenom se odabiru najprimjerenije metode. Sve one imaju za cilj da se utvrdi prisutnost kvaliteta u određenom segmentu odgojno-obrazovnog procesa.

LEGENDA:

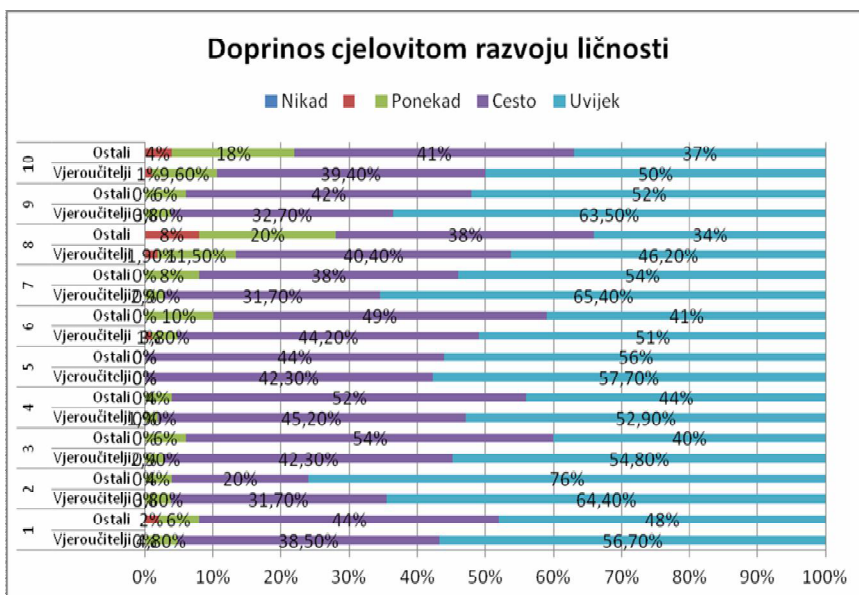
1. Ocjenjivanje nastavnika i podsticaj dobrog planiranja	8. Poboljšanje kurikuluma doprinose učeni
2. Ocjenjivanje cijelog školskog ozračja	9. Uključenost roditelja radi napretka učenika
3. Strateško popravljivanje kurikuluma	10. Postoji podudarnost između pisanja, poučavanja i testiranja kurikuluma
4. Sačuvanost privatnosti nastave i postupaka	
5. Procjenjivanje i unapređenje vlastitog rada	
6. Provođenje evaluacije planiranog	
7. Menadžment škole ocjenjivanjem doprinosi kvaliteti kurikuluma	

Grafikon 8. Ocjenjivanje kao segment evaluacije

Rezultati istraživanja stavova nastavnika o ocjenjivanju kao segmentu evaluacije pokazali su da postoji statistički značajna razlika u stavovima nastavnika vjeronauke i nastavnika drugih predmeta o ocjenjivanju u funkciji razvijanja izvrsnosti kao segmentu evaluacije implementiranosti kurikuluma. Nastavnici vjeronauke u statistički značajno većoj mjeri ocjenjivanje

posmatraju kao segment evaluacije koji doprinosi integriranosti vjeronaučnog kurikuluma u školski kurikulum ($t=3,552$, $\text{sig.}=0,000$) nego nastavnici drugih predmeta.

Razjedinjeno, usitnjeno i rascjepkano znanje dovodi u pitanje cjeloviti razvoj učenikove osobnosti. U tom kontekstu, pojavljuje se pojam integralne znanosti (Slatina, 2005) koja obuhvata opća znanja različitih naučnih oblasti. U praksi je moguća provedba integralne znanosti kroz dobro osmišljene predmetne kurikulume koji dopuštaju cjelovit razvoj ličnosti u okviru integriranog školskog kurikuluma. Ovako postavljen kurikulum pruža mogućnost obrazovanja sposobnosti promatranja, pamćenja, mišljenja, osjećanja, volje i mašte u kulturi kojoj ličnost pripada.

LEGENDA:

1. Zastupanje i promoviranje vrijednosti o ljudskim pravima, socijalne inkluzije i demokratskog društva
2. Uvažavanje i podsticaj na uvažavanje raznolikosti
3. Uvrštenost trenutno aktuelne teme
4. Razvijanje spoznajno-kognitivnih sposobnosti učenika
5. Razvijanje motivacijskih sposobnosti učenika
6. Razvijanje estetskih sposobnosti učenika
7. Omogućenost emocionalnog razvoja učenika
8. Omogućenost tjelesno-motornog razvoja učenika
9. Omogućenost moralno-etičkog razvoja učenika
10. Omogućenost praktično-tehničkog razvoja učenika

Grafikon 9. Doprinos cjelovitom razvoju ličnosti

Tabela 1. Stavovi nastavnika vjeronauke i drugih predmeta o kvalitetu integriranosti predmetnog u integralni školski kurikulum

<i>t</i> -test za varijablu predmet	Predmet	N	Aritmetička sredina	Standardna devijacija
1	Vjeronauka	104	38,0769	3,31133
	Ostali	100	38,9000	3,18297
2	Vjeronauka	104	44,8558	5,42096
	Ostali	100	42,4600	4,34943
3	Vjeronauka	104	55,7596	7,32663
	Ostali	100	52,0000	6,50097
4	Vjeronauka	104	60,6442	7,25395
	Ostali	100	57,7500	7,41330
5	Vjeronauka	104	38,0481	4,50540
	Ostali	100	36,7600	4,42701
6	Vjeronauka	104	54,7692	6,58806
	Ostali	100	51,4900	6,59583
7	Vjeronauka	104	13,3462	2,35561
	Ostali	100	11,7100	2,47123
8	Vjeronauka	104	38,8173	4,86271
	Ostali	100	36,1700	5,77185
9	Vjeronauka	104	35,0962	4,11608
	Ostali	100	33,7200	4,06781
<i>t</i> -test za ispitivanje razlike aritmetičkih sredina				
Varijable		<i>t</i> -vrijednost	Nivo značajnosti	
1. Odgojni socijalni kontekst		-1,809	0,072	
2. Skriveni kurikulum kao pokazatelj stvarne integriranosti		3,473	0,001	
3. Doprinos nastavnih predmeta razvoju integriranog školskog kurikulumu		3,871	0,000	
4. Okviri za izradu predmetnog kurikulumu kao osnova za integriranje u školski kurikulum		2,818	0,005	
5. Međupredmetna korelacija u funkciji implementacije integriranog kurikulumu		2,059	0,041	
6. Timski rad i inkluzija u funkciji razvoja integriranog kurikulumu		3,552	0,000	
7. Doprinos udžbenika integraciji kurikulumu		4,841	0,000	
8. Ocjenjivanje u funkciji razvijanja izvrsnosti kao segment evaluacije implementiranosti kurikulumu		3,548	0,000	
9. Doprinos predmetnog kurikulumu cjelovitom razvoju učenikove ličnosti		2,401	0,017	

Rezultati ovog istraživanja su pokazali kako postoji statistički značajna razlika u stavovima nastavnika vjeronauke i nastavnika drugih predmeta o doprinosu predmetnog kurikulumu cjelovitom razvoju učenikove ličnosti. Nastavnici vjeronauke u statistički značajno većoj mjeri ističu doprinos vjeronaučnog kurikulumu razvoju učenikove ličnosti ($t=4,841$, $\text{sig.}=0,000$) nego što nastavnici ističu doprinos kurikulumu drugih predmeta.

Zaključci

Vjeronaučni kurikulum u sebi sadrži integrirajuće elemente i pruža osnovu za integrirajuće kretanje prema školskom kurikulumu, a njegovom kreativnom osmišljenošću omogućuje se integracija vjeronaučnih sadržaja u sve pore života i školskog sistema.

Vjeronaučni kurikulum ispunjava standarde predmetnosti (stručnost u jednoj oblasti), fokusiranosti na jezgru kurikulumu, kumulativnosti u sistemskom umreženom učenju, obaveznosti za sve, diferenciranosti stupnjeva razvoja kompetencija, razumljivosti i mogućnosti realizacije. Oni uvjetuju i omogućuju jaču integraciju vjeronaučnog kurikulumu u školski kurikulum, kao i kvalitetniju organizaciju i realizaciju odgojno-obrazovnog procesa.

Vjeronaučni kurikulum kvalitetno je i u velikoj mjeri integriran u osnovnoškolski kurikulum te u većoj mjeri doprinosi integriranom školskom kurikulumu od ostalih predmetnih kurikulumu koji su obuhvaćeni ovim istraživanjem.

Na osnovu dobijenih istraživačkih rezultata možemo izdvojiti sljedeće preporuke: potrebno je provesti edukaciju nastavnika o kurikulumskom pristupu u planiranju i integriranom kurikulumu, educirati vjeroučitelje o ulozi odgojnog socijalnog konteksta u integriranom školskom kurikulumu; organizovati za vjeroučitelje zanimljive edukativne seminare, ojačati ulogu i mjesto vjeronaučnog kurikulumu u integriranom školskom kurikulumu, educirati nastavnike i vjeroučitelje o promišljanju pri planiranju i potrebi novog kurikulumnog planiranja, educirati vjeroučitelje o postavljanju ishoda učenja prema Bloomovoj taksonomiji znanja, ojačati samopouzdanje vjeroučitelja te educirati nastavnike i vjeroučitelje o timskom radu i inkluziji.

Literatura

1. Bruner, J. (2000) *Kultura obrazovanja*, Zagreb: Educa.

2. Cornbleth, C. (1990) *Curriculum in Context*. Basingstoke: Falmer Press.
3. De Castell, S., Luke, A. and Luke, C. (1989) *Language, authority and criticism. Readings of the school textbook*. London: Falmer Press.
4. Kovalik, S. and Olsen, K. (1994) *The Model Integrated Thematic Instruction*. Third Edition. Kent, Washington: Books for Educators, Covington Square. Dostupno na: <http://www.ericdigests.org/1996-3/education.htm> [26. 1. 2013]
5. Marsh, J. C. (1994) *Kurikulum – temeljni pojmovi*. Zagreb: Educa.
6. Measor, L. and Woods, P. (1984) *Changing Schools*. Milton Keynes: Open University Press.
7. Mesarić, J. (2007) Integracija znanja u obrazovanju. *Informatologia*, 40, Osijek: Ekonomski fakultet, str. 216-222.
8. Mijatović, A. (1996) Kurikulum kao okosnica osuvremenjivanja obrazovanja. U: Vrgoč, H. (ur.) *Pedagogija i hrvatsko školstvo: jučer i danas, za sutra*. Zagreb: Hrvatski pedagoško-književni zbor, str. 69-76.
9. Milić, S. (2007) Razvoj kreativnog kurikuluma. *Metodički ogledi*, 14, Zagreb: Hrvatsko filozofsko društvo, str. 67-82.
10. Milutinović, J. (2005) Ciljevi obrazovanja i koncepcije kurikuluma. *Pedagoška stvarnost*, Novi Sad, str. 5-10.
11. Previšić, V. (2007) *Kurikulum*. Zagreb: Školska knjiga.
12. Slatina, M. (2005) *Od individue do ličnosti – Uvođenje u teoriju konfluentnog obrazovanja*. Zenica: Dom štampe, d. d.
13. Slunjski, E. (2001) *Integrirani predškolski kurikulum*. Zagreb: Eria izdanja.
14. Thomas, D. (1988) Plyometrics – more than stretch reflex. *NSCA Journal*, 10 (5), USA.
15. Vizek Vidović, V. (2009) Planiranje kurikuluma usmjerenog na kompetencije u obrazovanju. U: Domović, V. (2009) *Kurikulum-osnovni pojmovi*. Zagreb: Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.

Professional article

THE QUALITY OF INTEGRATION OF RELIGIOUS EDUCATION CURRICULUM IN PRIMARY SCHOOL CURRICULUM

Izet Pehlić, Ph.D., Assistant Professor
Emina Grabus, MA, Master of Religious Education

Abstract

The aim of this study was to determine the quality of integration of Religious education curriculum in primary school curriculum.

The method of theoretical analysis and descriptive-analytical survey method were used. A survey of teachers' attitudes was the research technique. The Questionnaire of the quality of integration of subject curriculum in school curriculum was used, which was developed for this research. Reliability of the research questionnaire was proven and alpha coefficient of internal consistency was $\alpha=0.956$. Primary school teachers were the sample of the study: 104 teachers of Religious education and 100 teachers of other subjects of the Zenica-Doboj Canton.

The results showed that the Religious education curriculum was in a quality manner and greatly integrated into the primary school curriculum, and that it contributes to the integrated school curriculum more than other subjects' curricula covered by the research sample.

Keywords: curriculum planning, integrated curriculum, educational standards, curriculum subject, the religious education curriculum

د. عزت بھلیتھ - كلية التربية الإسلامية - جامعة زینتسا

م. أمینة غرابوس - المدرسة الابتدائية "ماك دیزدار"

جودة إدماج منهج (علم الدين) في منهج المدرسة الابتدائية

الخلاصة:

هدف هذا البحث هو تحديد جودة إدماج منهج التربية الدينية ضمن مناهج المدارس الابتدائية. والطرق المستخدمة في البحث هي طريقة التحليل النظري وطريقة المسح الوصفي التحليلي. وأما تقنيات البحث المستخدمة فهي المسح لمواقف المعلمين وكذلك الاستبيان لجودة إدماج منهج المادة إلى المنهج المدرسي الموحد المبني لغرض هذا البحث.

تم استخدام استبيان البحث في ثقة الاختبار ومعامل ألفا (alfa) للاتساق الداخلي هو $\alpha = 0.956$. شارك في عينة البحث معلمو المدارس الابتدائية 104 من معلمي التربية الإسلامية و100 من معلمي المواد الدراسية الأخرى في كانتون زینتسا-دوبوي.

أظهرت نتائج البحث أن منهج التربية الإسلامية إلى حد كبير مدمج ومجود منهج المدرسة الابتدائية، وأن له إسهاما كبيرا في توحيد المنهج المدرسي المتكامل من المناهج المواد الأخرى التي شملت عينة البحث.

الكلمات الأساسية: تخطيط المناهج، مناهج تعليمية متكاملة، المستويات التعليمية التربوية، مناهج المواد الدراسية، منهج علم الدين.